

# Марсилеза.

Варіант із паризьким сценарієм.

Ми сидім по вечорі в столовій маленького паризького пансіону. Був між нами один Грек, один Румун, Німець і Німець; в репрезентації української нації, а французької нації Бертран, власнотільний пансіонер, і П володимира Зоуанна. Ми дожидали всі разом знайомих склянок і робили побіжки у французькій мові, коли пані Бертран з вишнаним умислом спрацювала. Хитрий Грек, коли заговорив, що карафка з вином має порожню, а вишнаний чванлисто старався вилити з неї вино у склянку пані Бертран, звертаючись способом її увагу, що треба-б карафку знов наповнити. Ми обідали ся з його відступу і було нам дуже весело.

Тимчасом я замислила, що мама Зоуанна допитливо гавкала на мене, а оскільки пірйшла до мого крісла. З вказу її дивля в зміг догадати ся, що їде тут за якусь поважну річ, а яку вважувати мене хоча панна Зоуанна погляда перед ринтою товариства.

Закри розмовляв, а чия було діло, яку, з огляду на се, що мама Зоуанна позир мою особу с перовною сего обовидана, сказати що не кілька слів.

Коли ми перший раз побачились з панною Зоуанною, вона сиділа власно над малюю Європа, старуючись відвайти на ній якусь державу. Так ось не тільки було за таку першою розмовою. Вона просила почути собі на малі краї, з котрого я приїла, а оскільки зачала розповідати мені, а яких то різник сторія загострюють

люди до пансіону П мамуні; не було там тільки що нікого Негріє, коли П мамуня не хотіла. З Українців, як показалося, я був перший.

Панну Зоуанну інтересувала одначе менше факт, що в Українців, як обставина, що я учень. Вона, само недавно записувалась у ліцей, відішла в стачність з учителями, які в її маленькій душі викликали колодий респект не без дрібною прилишкою остраку. Сей респект переносила вона по трохи на мою особу, особливо коли я розповів їй, що яку такову дочку в Німечці у Австрії (вона нагадувала мені собою все культурні дівчатка перемиського ліцею, з якими в мусі розвертати ся, виймаючи за границю).

Я став для неї через те об'єктом уваги, як виглядав професор з близькою особою шкільною. Їй доплати, чи в дуже „острий“ для моєї учениці і учениць і чи мені їх не жаль, коли дано їм ліку нату, мали тут зерно не менше, як П мамуня, щоб в гуляв з нею вальса на коридорі перед об'їдом (в компанії не було нікого). Що правда, респект маленької Зоуанни для моєї особи змінив замість збільшити ся, коли Німець, що мешкала в тім самім пансіоні, сказала їй, що я приїла до Франції вчати ся на „чужого“, і що в „нашу книжку“. Зоуанна завадала тоді від мене, щоб я показав їй те, що я написав, а коли в мусі повести її мамуню, вона зовсім не сприйняла свого розчарованя. Зоуанна наділась побачити оправдану, грубу книжку, а се були лиш тоненькі брошури.

Одначе в міру, як малі респект Зоуанна для мене, збільшувала ся наша приязнь. Вона шкертала ся до мене за поміччю, коли не могла порозуміти сего, що П французький професор говорив у школі про переломанні світла в очей;

примодила до мене хвалити ся своїми малюваннями. Вона мала значай завсідка, коли кутарка принесла з міста вибуло і двоколадні артишоти, укладати їх майстеро на тарілах і охороняло відрисуванати (я не був великою талант до рисунка), а оскільки похвалувала се на без гордості, питаючи: „Чи добре?“ Та найліпшим доказом невдоволення, яку в віддав собі у Зоуанна, може послужити факт, що в поміж всіх „пансіонерів“ її мамуні вона мені написаво найменше разів проказала слово (довгий і дуже острій) і один тільки раз шикнула в руку, і то більше з загальною, так сказати-б, досадою, як з вимовою, зверненою спеціально проти моєї особи.

Одначе що то було за діло, з яким звернула ся до мене Зоуанна по вечорі? Прасіваючись побіж мене, вона тихо розповіла мені, що в суданім сні дають мені нову програму і що вона мала-б страшенну омоту віти на ній подивити ся, побачити ся одначе, що коли повертять маму, щоб в пішли з нею до кіно, то мама на певно не згодить ся. Остаточний зміст її бачили такій: я мав повернути річ в свій спосіб, менше-б я хотів їти у кіно і мав зробити пропозицію, щоб цілий пансіон виїхав ся туди „in granio“; треба одначе було повести діло конче так, щоб пані Бертран не відказала ся.

На мене прийшла важка дев'ятомісячна забота.

(Далі буде.)

Стефан Балей.

# Марсilea.

Перший із марсильських столонів.

Саміт.

Не стану розповідати, якої в уяві картини, якими мавляте ви з моєї країни. Достигає до вас чарувати годинами як всі снади вогонь і дивились на Богомала, що рухались на білій дорозі. Та вже вони зовсім не бачили. Подумайте, що ви почали у далекій світі з оцім побачити шкіль для вас нова, незвичайна, і що ви, найкращіше там, забули іди і відкрити ви на світлової образи і даром прийде вам до голови рефлексія, — що зовсім ті самі образи ви будете могли, коли спочите, на вісній, для, бачити в якийсьбудь провісний-маленькі міста Галіччя. Розмароном обомить вас і буде вам на душі шось віково і глуми.

Та не думайте, що такі почуття будуть вас мучити довічно тоді, коли якийсь випадок вас до віда. В Парижі прийде ви вам якості ті почуття доволі часто. Як ви по приїзді напевне ви доволі на музиці, перше, виставки та на рух на армій і відвідуєте обійма від утоми і всі перших країни, то тоді пробудять ви в вас оцім почуття Париж ще з іншого боку. Кожен місто вас душі своєю, а вам власне хочеть ви тоді пізнати душі Парижа. Відчуєте, що коли-би ви знайдіти навіть всі без візку „особливості“ Французької столиці, не тільки перше і музиці, а також різні театри, кабареги і сполохи, ти — коли ви тільките всіма осягнути в Парижі — ви не маєте внутрішнього права казати, що ви пізнали його. Бо все те не вичерпує ви його душі. Серцем Парижа остачить все його жителі, і то жителі Французів, а

ви, не пізнавши їх, не пізнали столиці. І вам прийде тоді оцім оцім говорити в „правданими“ Французами, відрізати, що вони думают і як вони живуть. Також ви, оцім оцім міркованим, старати метесь відти шось в сутру французького життя, а бодай шось зблизити ся до него.

Але тут власне замкнуті ся для вас віри досіди. Ось ви сидите в якім публічному місці, оцім, в якийсь кафеїні, при бульварі і вас зацікавить, про що говорять люди, що сидять при столах недалеко вас.

Волуєте ви через хвилину і переконались, що вони, о скільки звагані говорять по французьки, казати французьку мову так, як і ви. Се не Француз, а так само, як і ви, чужинці. Пробудьте, о скільки маєте нагоду, побачити з властителям чи зарідником льовало і, на диво, переконались, що він німаць, який ніт довіра відав тому приїхав з Берліна і робить в Парижі інтерес.

Ви йдете отже куди-квас слухати Французів. Зайдіте приміром на університет у славу Сорбону на викадр котрого небудь з усього професорів. Якщо прийде професор, приділяете ся зібранні публіці, оцім, як наглядати з близька студійного молодіж і Франції. І чуте на хвилину, як вони балакають між собою — по російськи або по польськи.

Ви йдете куди-інде ще і тут повторять ся подібні історії. І вам робить ся досадно і ніяково. Маєте вражіння, що Французі нарочно поховали ся перед приїздом іноземця.

Велике розчарування зробив мені в оцім випадку також торжественний обід свято Жак-д'Арк, на який я в горі вже тішав ся, думавши, що при тій нагоді почую, як Французі співають свої національні вимна, послухаво, як

звучить маршівка, коли вони плясав з розвиг ретних запілювачним настроєм групою синів французької армії. Тимчасом довелось мені побачити лиця величезної коїди людей, що йшли голубовими вимнами міста в хоробіім порядку — нім. Не спізнав нікого, бо, як говорив пізніше, була поборовава, що не всі спочуть спізнавати саме, і що з сего міг-би навіть заколот патріотичного свята. А мені вже здавало ся, коли я дивив ся на свої величезний глуми коїди, що йдучи в нім Французі мовчать тому, бо не хочуть віддавати свої почуття на величезні чужинці. Може, подумайте ви тоді, в душі правдивий Парижан скривають ся який шур, що саме ви сторонити від банкрутного маршівка, який оцім оцім ся приїхав чужинці?

Зачекайте тоді дивити ся на Париж великим оком і стаєте відшукувати в життю Парижа ряска, які марш-то не звертали вашої уваги. Серед блеску і шумів навіть побачите зловий знаки розпаду і занепадів; відчуєте, що, до думайте найбільшійшій, там і слова: „летітимо пооди“ гомонять найжаренішше. Догодайте ся, що власне правдивий Француз бачить і розуміє ті знаки і що душа його не може осягнути їх зі своєї тамки. А хоч не маєте ще вражіння Французів, то вони через се стануть для вас якийсь близькими і рідними. Сивалити ваму стануть прилагати до себе тоді близьки чим вашні парискі бульвари з хоробіями будівлями і плантажами, ті вулиці, покручені старі і понурі тропи вулиць, що прилягають до бульварів, за постарілим, почорнілим домами. Вони стануть для вас сивалом того другого, утислого Парижа, що, поспийши який прочути, з острахом гадать в будучність.

(Контра Брем.)

Стефан Бачев.

# Марсилеза.

Варшаві і паризьким чоловікам.

(Між собою.)

Не забуду ніколи краєвиди, які обгорнули мене, коли я раз в товаристві найшовся перед одною з каварей Французького війська під Парижем. Пожур, стара рудера відгучувала право своїм опущеним вухом; перед нею ходив на парті жовнір в білосніжнім хвостом, причіпанним до чухи, згорблений і запалений, ніби достроюючи ся своїм виглядом до отчої каварей. Мені через контраст прийшло нагадку вимуштрованні і прості як світла пруські жовніри, на яких в надвинув ся доволі в Берліні. Мимомоги в краєвиді мого передня Німці, що була в тім самім товаристві.

— Чого ви такі замурені? — спитала вона до мене. — Не має такі жовніри будувати в своїй оперті ся нашою війскою? Чи не можливо ви супроти того бути певні побіди?

Не знаю, чому, але мені, коли в сього струва, дивно хаяв ніхось зробило ся і сего жовніра і Французів кохали. Чи не с се трагично, коли нарід ніхось гордо висне на знаменитому слові: „Gardez vous“ і напружують ся цілий в непереманні дождано будучої невдоволенні, а рівночасно дослухає, що може йому ви стати потрібні сили в великім моменті?

А притім, хоч рефлексії такі притомноють хаяні нашого побуту в Парижі, ви цілком не будете жалувати, що вони вдерли ся в нашу душу. Відравете, що витане, яке тут нас чути, не чує жодній душі, коли ви у Парижі приїхали в Україну. Відлучте глибоко, як чути може коли-небудь даниїше, що і там, де живуть наро-

ди ніби щасливішай, вітано, пречінає ся журя і страх перед тим, що прийде може.

Ось такі гадки ходили до моїй голові, коли я сидів в паризькій каві. Я отаман ся аж тоді, коли мої судини з танцюю тані Бертрам, що садиля поруч мене, вернула мені увагу, що програма вже скінчена і що пора йти домі. Ми вертали всі гуртом; в поруч з малюю Зузанною йшло трохи попередзу. В мене була ся горда свідомість, що панна Зузанна мені передостім має зазначити, що оглядала мені виставу в каві; в знав, що і вона сиділа сего. І паря — в в першій тані не зорієнтував ся, чому — прийшла мені динна ніхось хоти попросити її, щоби заспівала мені марсельку.

Моя жадина було трохи динно; в сам се відлучив. Я знав, що Зузанна рада малюю, одиче ніхось вона спитала ніхось коли-небудь, сего в не чує. А про тім динноглядно ніхось жадити від кого, щоби він у вечері на улиці в Парижі співав. А притім в зважив ся на просьбу. Збрехав, що не знав, яка с арія марсельки і що в хотів би почути її від Зузанни, коли вона учала ся її в школі. На мій претуд Зузанна не дорожила се цілком і зараз стала співати ніхось-голосомале певно і швидко:

— Спішімо, діти відчани, до зброї, тро-жанні, і

Люди, що йшли вулицю, оглядали ся на хаянну і прислухували ся. Але, здавало ся, не динували ся зовсім. Се було власне на одній з тих старих, вулиць вулицей в Quartier Latin, де люди не динують ся нікому...

— Зажі ви дішли ніхось до танцюю, ніхось-ка добігла до кінця і ви розпрямали ся, ішли кождий до своєї кімнати. Було вже пізно, але в не мій ще спати і передумував притода ману-

лого дня. Нам, який співава перед хаянну Зузанна, ніхось мені безвистанно в усті і мені вгледом стало ясно, що між моїми рефлексіями в каві і між моїми нехайним бажаюся, почути, як Зузанна співає французьку народну пісню, заходила звяз. Я прислухав, чому так дуже ворушав мене її спів, так сумно і добре ніхось незразом було мені тоді, коли в йому прислухував ся. І в почути жарсь велику відчужність для Зузанни. Вдалось мені, що коли спитав першу в свій край і коли верне передібною танит, чи муча ся в хоч трошки в кінці душі правдиного Парижа, то притгадасть ся тоді мені співава Зузанною нам, як одній з тих нечисленних моменти, задики ніхось ніхось-де на се танити не буде повним перечеши...

Богато краєвиди в першій від часу, як спитав народного мему, спитаного тихим, рівним голосом малої Зузанни. Я чує, як звучать ніхось ніхось народів, коли вони плінуть з грудий та-сичок людей, що в них сій владивити свою душу. Чує, як звучать ніхось „Wacht am Rhein“, коли вони співав з грудий релігійно-славної пруської гарди тоді, як вона виколеть з Берлінських каварей, щоб бити на полс бити, серед кидьосального хаянну армійської іх воли. Часто звучать мені в улах що в тепер-голос сего співу пруської гарди, мій спів в такою ніхось непереманною силою, що фалі його, здавалось, домата могла б зліти. А все, коли вслухуюсь точнішче в його шум, чує, як сиріє його могутні фалі перемануть ся арія марсельки, співава голосом малої Зузанни — тихим і рівним.

Стефан Балай.